

Горската политика и ефективното използване на дървесните ресурси на страната

Пълноценното и рационално използване на дървесните ресурси има своето историческо развитие. Възможностите за неговото по-ефективно решаване понастоящем, в условията на новата политическа система на управление на икономиката, също не са изчерпани.

Период на непълно използване на дървесните ресурси

Използването на дървесните ресурси до голяма степен зависи от икономическото развитие на държавата. След Първата световна война България постига известни успехи в икономиката, но си остава относително слабо развита страна. Промислената продукция на човек от населението през 1937 г. е само 28 щ. долара, докато в Германия тя е 343 щ. долара, в Гърция - 41 щ. долара. Националният доход на човек от населението е около пет пъти по-малък от Англия. Потреблението на дървени строителни материали е твърде ниско - 1.6 м³ на човек. Пътнотранспортната инфраструктура е недовре развита и голяма част от буквите горски комплекси са технически и икономически недостъпни. Всичко това не дава възможност за използване на националните дървесни ресурси. В началото на 40-те години на XX в. от високостъблените гори годишно не се усвояват около 480 000 м³ иглолистна и 1 100 000 м³ широколистна, главно буква, дървесина (Г. Сираков).

Дърводобивът е изграден на пазарен принцип. Дървата, средната и гребната строителна дървесина и другите третокачествени широколистни материали, чиято себестойност е по-висока от пазарната цена, не се търсят и не се добиват. Всичко това не дава възможност за провеждане на възобновителните сечи съгласно лесовъдските норми и правила, а отгледни сечи в широколистните гори не се провеждат. В нискостъблените гори ползването е с 370 000 м³ над ресурсните им възможности и над тяхната количествена зрялост, което води до загуба на прираст.

Горската политика на държавата през този период е насочена към известно регулиране на тези негативни процеси. Приет е закон, активизиращ износа, по силата на който тарифните такси „на корен“ на трепите за производство на експортни материали се намаляват с 50 на сто. Прилагат се преференциални цени за превоза на тези материали до пристанищата.

В края на 30-те и началото на 40-те години на XX в. значително се увеличават

бюджетните разходи за строеж на горски пътища, откриват се няколко държавни дърворезни фабрики. Стопанската експлоатация е най-сериозен опит за ускоряване на процесите по усвояване на дървесните ресурси. Опитът обаче показва, че нарушаването на пазарния принцип за търсенето и предлагането води до тяхното нерационално използване, до похабяване на ценна дървесна суровина.

Предприетите мерки от страна на държавата са по-

ложителна стъпка в решаване на проблема, но както вече посочихме, около 1.6 млн. м³ от дървесните ресурси все още остават неизползвани.

Държавната политика за усвояване и ефективно използване на дървесните ресурси

След войната, при новата политическа система на управление на икономиката, страната се развива с високи темпове. Делът на промислената продукция на човек от населението е 18 434 щ. долара - над 6 пъти по-голям от 1939 г., а делът на индустриалното производство в създаване на брутният вътрешен продукт нараства от 27 на 67.9 на сто. Бързо расте търсенето и потреблението на строителна и индустриална дървесина, като през 1975 г. достига 730 м³ на 1000 души от населението.

Високите темпове на развитие на световната икономика и научно-техническият прогрес също допринасят за ускоряване на тези процеси. Създават се обективни предпоставки за пълноценно и рационално използване на посочените в ЛУП дървесни ресурси, което през втората половина на столетието достига 32 551 м³ (97.8 %) (таблица 1).

Таблица 1
Използване на дървесните ресурси (1953-1990 г.)

Година	1953	1960	1970	1980	1990	всичко, млн. м ³
Ресурси (млн. м ³)	6631	6678	6918	6536	6536	33 299
Добив (млн. м ³)	6163	8568	7141	5998	4681	32 551

Характерното за този период е, че през 60-те години добивите от горите значително надвишават лесостроителните разчети (28.3 %), което създава известни трудности при регулиране и направляване на възпроизводствените процеси. Отсечени са преждевременно запасите на някои дозряващи насаждения с качествен текущ прираст, което намалява икономическата ефективност на дървопроизводствения процес. За преодоляване на тези негативни тенденции се преминава към значителен за мащабите на страната внос и задграничен добив на дървесина - 1 587 000 м³ през 1986 година. Променят се до известна степен методите на стопанисване с оглед успешно съчетаване на дърводобивните и възобновителните процеси.

Приетият при дърводобива принцип цената на добивите сортименти да се определя на базата на себе-

стойността, както и възможностите за използване на всички категории гървесина, създават условия за пълноценното ѝ усвояване. Този период се характеризира не само с количественото усвояване на ресурсите, но и с тяхното рационално и ефективно използване, което се дължи на активната роля на гържавата като собственик на значителните инвестиции и на приложението на новите технологии за гървопреработка, даващи възможност за индустриални цели да се използват гървата и технологичните отпадъци. През 1985 г. в производството на плочи, целулоза и други производства са включени 1 100 000 м³ гърва и 372 000 м³ технологични отпадъци. В края на 80-те години производството на плочи възлиза на около 320 000 м³, на хартии и картон - 320 000 тона. По производство на плочи от гървесина на 1000 души от населението (60 м³) България се нарежда сред челните европейски гържави. Новите ефективни технологии дават възможност да се увеличи делът на гървесината, използвана за индустриални цели. Потреблението на строителната и промишлената гървесина през 1975 г. е 80.0 %, а на гървата - 20.0 %, при съответно 43.1 и 56.9 % през 1950 година.

Структурата на управление на горския сектор, в която са включени стопанисването на горите, добивът на гървесината и нейната преработка, допринесе за разработване и практическо приложение на единна икономически целесъобразна стратегия за неговото развитие.

През втората половина на миналото столетие, в условията на социалистическата собственост на горите и активната гържавна горска политика, е постигнат съществен напредък в усвояване и ефективно използване на гървесните ресурси, като са преодолени някои трудности, свързани с ползването. В края на периода запасите бележат значителен количествен и качествен ръст.

Нова горска политика, по-ефективно използване на гървесните ресурси

Неолибералната политика, масовата, понякога безпринципна приватизация и причините от субективен характер създадоха обективни предпоставки за сериозни кризисни явления в икономиката, като значително намаля производството и потреблението във всички области. В управлението на горския сектор също настъпиха някои съществени промени. Потреблението на обли материали на 1000 човека от населението намалява от 599 м³ през 1990 г. на 174 м³ през 2000 г., на бичените материали - съответно от 117 на 24 куб. метра. През този преходен период гървесните ресурси не се използват пълноценно.

Към края на първото десетилетие от новия век в основни линии приключва преходният период. Икономиката на страната бележи известен подем. Потреблението на гървесина, бичени материали и плочи нараства средно с около 50 %, бързо се увеличава износьт на обла гървесина. Дърводобивът придобива относително устойчив характер. Данните (таблица 2) показват, че в началото на второто десетилетие гървесни-

Таблица 2

Използване на гървесните ресурси през 2000-2015 г. (хиляди м³)

Години	2000	2005	2010	2015
Ресурси (хиляди м ³)	6812	7800	8176	8459
Добив (хиляди м ³)	4630	7056	6726	8389

те ресурси в основни линии се усвояват. Неусвоените около 1 100 000 м³ до известна степен се дължат и на причини от лесовъдски, технически и финансов характер (високата себестойност на продукцията). Лесоустройствените разчети и техническата и икономическата достъпност са основните критерии при определяне на размера на годишния дърводобив, особено за гържавните гори.

Основният проблем през този период са технологичната и икономическата неефективност при добива, преработката и реализацията на част от гървесните ресурси от горите. Годишно приблизително около 600 000 м³ едра и средна строителна гървесина, гори и качествени широколистни трупи, се добиват и реализират като гърва вместо да бъдат предмет на промишлена преработка.

Значителен е делът на гървесните материали, прег-

Таблица 3

Добив и търговия с обла гървесина от гържавните гори през 2000-2015 г. (хиляди м³)

Години	2000	2011	2012	2013	2014	2015
Добив, леж. маса, в т.ч.:	3703	6205	6841	6796	6191	7040
промишлена гървесина	-	3364	3508	3753	3247	3743
гърва за отопление	-	2841	3333	3223	2944	3297
Износ: обли*	290 446	919 314	1 035 034	987 441	986 599	442 156
промишлена гървесина	-	507 786	201 139	602 654	493 351	201 139
гърва	-	411 528	562 349	432 380	493 248	241 017

Заб*. През 2015 г. Народното събрание забранява временно износа

мет на износ в обло състояние, което влияе негативно върху икономическата ефективност на горския сектор. През 2014 г. са изнесени 986 599 м³ обли материали - 16.0 % от общия добив, половината, от които едра и средна строителна гървесна маса (таблица 3).

За преодоляване на тези негативни явления е необходимо гържавата да регулира и направлява стихийните процеси на пазарната икономика в няколко направления.

Първо. При годишното ползване на гървесина, наред с разчетните ресурси, да се прилага, както в миналото, и принципът на търсенето и предлагането, за да не се похабява създаваният с десетилетия гървесен капитал, който утре при благоприятна пазарна конюнктура и модерни технологии ще бъде база за ефективна горска индустрия. Може би е целесъобразно този ценен капитал сега да не се отсича въпреки огром-

ните трудности, свързани с управлението на гържавните гори. Да се добиват тези сортименти, които се търсят на пазара. Слабата страна на този принцип е, както показва опитът, че понякога той води до нарушаване на лесовъдските норми при стопанисването на горите, до влошаване на качеството на гървостоя и понижаване на неговата парична стойност и задържа развитието на горската индустрия. Но при рационалното му прилагане той може да допринесе за съхраняване на създадените качествени запаси.

Второ. Да се разработи програма за увеличаване на капацитета и производствените мощности на клоновете от горската индустрия като производството на плочи, целулоза, гървесна маса и детайли от средната, гребната и относително по-тънката едра широколистна гървесина. Да се прилагат известните в икономиката и финансите облекчения и поощрения при строителството и експлоатацията на заводите - нисколихвени заеми от съответните фондове, специални цени на гървесната суровина, облекчен финансов износ. Модернизирането на старите заводи и производството на продукция с нови технически показатели може би е най-целесъобразен и ефективен път на развитие. Пример е австрийската фирма „Кроношпан - България“ ЕООД в Бургас. Във Велико Търново на мястото на стария гървопреработващ завод фирмата строи огромно модерно предприятие за производство на ПДЧ с възможности за потребление на обла гървесина в размер на 1 350 000 тона.

Трето. Нашият и на икономически развитите страни опит показва, че за едрите горовладелци и фирми е най-целесъобразно управлението на горските комплекси да става по пътя на вертикалната интеграция - стопанисване на гората, добив на гървесината и нейната дълбочинна преработка в собствени заводи. В САЩ фирмата „Weyerhaeuser“, която притежава и стопанисва 6 млн. ха гори, има собствени заводи за дълбочинна преработка на добиваната гървесина, включително и производство на гървени къщи. Фирмата има и дългосрочен лизинг за експлоатация на 7 млн. ха гори в Канада. Едрите и средните горо-

владелци в Швеция също преработват добитите обли гървени материали в свои заводи (Палигоров, 2012). Дори и повечето от нашите гребни собственици на високостъблени гори в Смолянския район обработват трупите в свои гърворезници.

Четвърто. Посочените примери и опитът от периода на плановата икономика дават основание да смятаме, че в горската политика са необходими някои промени, свързани с ефективното използване на гървесните ресурси. Държавата като едър собственик на гори трябва да създаде свои или на акционерен принцип индустриални предприятия за преработка на част от облите материали - предмет на износ. Фирмите за управление на тези гори могат да се превърнат в мощен холдинг и при нужда сами или съвместно с частния капитал да строят гървопреработващи заводи (Въчовски, 2003, 2015).

Пето. Целесъобразно е формирането на гържавната горска политика за структурно преминаване на горската промишленост към МЗХ и разработването на стратегия за комплексно развитие на горския сектор.

Даваме си сметка за големите трудности в прилагането на предлаганата нова горска политика. На първо място това са приетите принципи на неолибералната доктрина за ненамеса на държавата в решаване на сложните икономически процеси. Не се преоцеляват лесно и икономическите трудности, свързани с инвестициите и тяхното възстановяване, с потреблението и реализацията на продукцията, особено при експорта. Но един задълбочен икономически анализ ще покаже големите предимства на предлаганите промени - значителен ръст на ефективността на горския сектор в брутния вътрешен продукт, създаване на нови работни места, икономия и ефективно използване на гървесните запаси. За намаляване на износа на обла гървесина и пълноценно използване на гървесните ресурси от страна на МЗХ е нужна нова, активна горска политика, по-широк гържавнически поглед към проблемите на горския сектор.

Инж. Христо ВЪЧОВСКИ

Отличия

Инж. Севдалина Иванова - с отличие на ЮИДП

На 15 май носител на „Златна значка“ и плакет на ЮИДП - Сливен, стана инж. Севдалина Иванова. Отличието, което е учредено от Югоизточното гържавно предприятие през 2016 г., се връчва на инж. Иванова за дългогодишния ѝ принос в стопанисването и управлението на горите и по случай юбилейната годишнина.

Отличието и поздравителния адрес от името на директора на ЮИДП - Сливен, инж. Пейчо Върбанов на юбилярката бе връчено от инж. Златка Азманова - началник на отдел „Стопанисване на горите“, и носител на званието „Лесовъд на годината“ за 2012 година.

